

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ
JOURNAL OF YOUNG INTELLECTUALS

e-ISSN: 2718-000X

Yıl: 4, Cilt: 4, Sayı: 1

Haziran-2023

MAKALE BİLGİLERİ

Kur'an'da Kölelik Ve Cariyelik

Slavery And Concubine İn The Qur'an

YAZAR

Abdullah ÖZÜÇALIŞIR

Dr. İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı.

abdullah.derik@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-7173-4752

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 25.05.2023

Makale Kabul Tarihi: 11.06.2023

Sayfa Aralığı: 219-235

ÖZET

On sekizinci yüzyıldan itibaren, Amerika'da ve Avrupa'da, bulaşıcı hastalıklar nedeni ile ölümler artmış ve çalışacak insan sayısı bir hayli azalmıştı. Çalışacak insan kaynağını bulabilmek için Afrika kıtasından, insanları zorla kaçırarak köleleştirmeye başladılar. Renklerinden, dillerinden veya ırklarından ötürü insanlar köleleştiriliyordu. Bu insanları oluşturdukları köle pazarlarında satmaya başladılar. Bu şekilde kölelik ve cariyelik Amerika ve Avrupa kıtalarında yaygınlaştı. Bu her iki kıtada, sınıflar meydana geldi. Efendiler ve köleler. Efendiler lüks ve refah içerisinde yaşarken, köleler ise fabrikalarda, tarlalarda, çiftliklerde ve hayatın her alanında en ağır işleri yapıyor ve her türlü işkenceye maruz kalıyorlardı. Bu insanlık dışı uygulamalarını film konusu edip diziler çektiler. Dünya televizyonlarına satıp yayınlattılar. Vicdanı olan insanların yürekleri kan ağladı. Bütün bu zulümleri müşrik Hristiyan dünyası ve onlarla beraber olan Siyonist Yahudiler yapıyordu. Ama bu zulümlerini her zaman yaptıkları gibi örtbas edip, sanki bu zulümleri Müslümanlar yapmış gibi, insanlığa sunuyorlar. Sanki kölelik ve cariyeliğin kaynağı Kur'an'mış gibi aktarıyorlar. Onların izinden giden Müslüman kılığındaki, Hristiyan ve Yahudi sevdalıları da onların reklamını yapıp, Kur'an, İslam ve Müslüman düşmanlığı yapıyorlar. Suçlu olarak Kur'an'ı, İslam'ı ve İslam Medeniyetini göstermeye çalışıp, karalamaya çalışıyorlar.

Biz de bu çalışmamızı bu konuya ayırdık. Kur'an'ın ve İslam Medeniyetinin kölelik ve cariyeliğe olan bakış açısını araştırdık.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Kölelik, Cariyelik, Adalet, Zülüm,

ABSTRACT

From the eighteenth century, in America and Europe, deaths from infectious diseases increased and the number of people to work decreased considerably. In order to find the human resources to work, they forced people from the African continent to abduct and enslave them. People were enslaved because of their color, language or race. They began to sell these people in the slave markets they created. In this way, slavery and concubine became common in the Americas and European continents. On both continents, classes occurred. Masters and slaves. While the masters lived in luxury and prosperity, the slaves did the heaviest work in factories, fields, farms and all aspects of life and were subjected to all kinds of torture. These inhumane practices were the subject of a film and they made a series. They sold it to World Television. The hearts of people with conscience cried blood. All these atrocities were carried out by the idolatrous Christian world and the Zionist Jews who were with them. But they cover up these atrocities as they always do and present them to humanity as if Muslims had done them. They convey as if the Qur'an were the source of slavery and concubine. Christian and Jewish lovers who follow in their footsteps also advertise them and turn against the Koran, Islam and Muslims. They try to denigrate the Qur'an, Islam and Islamic Civilization as criminals.

We have devoted our work to this issue. We investigated the Qur'an and the Islamic Civilization's view of slavery and concubine. I hope that this work is useful and is a means of good.

Key Words: Qur'an, Slavery, Concubinage, Justice, Persecution.

GİRİŞ

Allah (c.c) elçisi Hz. Muhammed (s.a.v) aracılığı ile tüm insan ve cinlere tebliğ ettiği Kur'an ile bu âlemlerin hayatında meydana gelebilecek olaylara en iyi çözüm yolunu bildirmiştir. (Bkz: 17/41, 17/89, 18/54, 20/113, 46/28, 25/50.....)Allah (c.c) bu Kur'an'da insanlar ve cinler için her şeyi izah edip açıklamıştır. (Bkz: 25/39, 30/58, 39/28.....) Kölelik ve cariyelikte hayatın bir gerçeğidir. Savaşlar da hayatın bir gerçeğidir. Bu nedenle Allah (c.c) savaş ve kölelik hakkında da emir ve hükümlerini bildirmiştir. (Savaş için Bkz: 2/191, 4/89-91 ve diğer kıtal ayetleri. Kölelik için Bkz: 2/178, 2/221, 4/25, 4/36, 16/71, 23/6, 24/32-33, 70/30, 90/13....) İnsanlık için en iyi, en mükemmel ve en şahane çözümü getirmiştir.

Beşerî sistemler savaşlarda yakaladıkları karşı tarafın insanlarını esir edip, zindanlara, esir kamplarına veya hapishanelere tıkmaktadırlar. Onları taş ocaklarında, maden ocaklarında veya en ağır işlerde çalıştırıp, onlara hiçbir hak tanımamaktadırlar. Belki köle demiyorlar ama köleliğin her türlüünü yaşatıyorlar.

Onları sosyal hayattan koparıp her türlü özgürlüklerini ellerinden alıyorlar. En iyi koşullara sahip olan zindanlarda onları ailelerinden, toplumdan ve sosyal hayattan koparıyorlar. Onların evlenme, iletişim ve seyahat özgürlüklerini ellerinden alıyorlar veya kısıtlıyorlar.

Kötü olan sistemler ise onlara her türlü eziyet, hakaret ve işkenceleri de yapıyorlar. Onların dini inançlarını yaşamalarına da izin vermiyorlar. Sonra da utanmadan çıkıp insan haklarından, özgürlükten ve eşitlikten dem vuruyorlar.

İnsanlığın hidayet rehberi olan Kur'an bu esirlik olayına en iyi çözümü getirmiştir. Savaşlarda esir düşen insanları, savaş gazisi olan bir Müslümana verilmesini emretmiştir. Bu sayede esir olan insan topluma kazandırılmış olacaktır. Toplumun içinde olacak, iletişim, seyahat ve evlenme haklarından mahrum olmayacaktır. Onun da bir ailesi, bir evi ve çocukları olacaktır. Çarşıdan, camiden, toplumdan ve sosyal hayattan kopmayacaktır.

Allah (c.c) elçisi ve resulü olan Hz. Muhammed (s.a.v) aracılığı ile esirlere nasıl davranılması gerektiğini de emretmiştir.

- وَعَنِ الْمَعْرُورِ بْنِ سُؤَيْدٍ قَالَ: [رَأَيْتُ أَبَا ذَرٍّ وَعَلَيْهِ حُلَّةٌ وَعَلَى غِمِّهِ مِثْلُهَا. فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ. فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ # يَقُولُ: هُمْ إِخْوَانُكُمْ وَحَوَالِكُمْ جَعَلَهُمُ اللَّهُ تَعَالَى تَحْتَ أَيْدِيكُمْ. فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحْتَ يَدِهِ فَلْيُطْعِمْهُ مِمَّا يَأْكُلُ وَلْيُلْبِسْهُ مِمَّا يَلْبَسُ وَتَكْلِفُوهُمْ مِنَ الْعَمَلِ مَا يَغْلِبُهُمْ. فَإِنْ كَلَّفْتُمُوهُمْ فَأَعِينُوهُمْ عَلَيْهِ

Ma'rûr İbni Süveyd (r.a) anlatıyor: Ebu Zerr'i (r.a) gördüm, üzerinde bir takım (elbise) vardı, kölesi de aynı şekilde bir takım giyiyordu. Bunun sebebini sordum. Bana şu cevabı verdi: “Resulüllah (s.a.v)’in şöyle söylediğini işitmişim: *“Onlar (köleler) sizin kardeşleriniz ve yakın adamlarınızdır. Allah Teâlâ hazretleri onları ellerinizin altına (emaneten) koymuştur. Kimin*

kardeşi eli altında ise, yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin, yapamayacağı iş buyurmayınız, eğer buyursanız onlara yardım edin.” (Buhârî, *İman* 22, *Itk* 15, *Edeb* 44; Müslim, 2014. *Eyman* 40 Hadis No:1661; Tirmizî, 1937/1356. *Birr* 29. Hadis No:1946; Ebû Davud, 1369/1950. *Edeb*, 133. Hadis No: 5157, 5158, 5161.)

Esirler Müslümanların kardeşi, yakınları ve Allah’ın emanetidirler. Allah (c.c)’u Müslümanlara yediklerinden esirlere yedirmelerini, içtiklerinden içirmelerini ve giydiklerinden giydirmelerini emretmiştir. Onlara ağır işler yaptırmamalarını yaptırdıkları halde onlara yardım etmeyi emretmiştir. Bu şekilde olan bir kölenin bir aile bireyinden bir farkı kalmaz. Ailenin bir bireyi olur. Çünkü bizler çocuklarımıza yediğimizden yedirir giydiğimizden giydirir ve onlara ağır iş yaptırmayız.

Köle ve cariyeler hastalandığında da Mü’min ve Müslüman olan efendisi, onu tedavi edip tedavi masraflarını da karşılamak zorundadır.

Köle ve cariyelerin eğitimleri de Mü’min ve Müslüman olan efendisine aittir. Köle ve cariyelerin Kur’an ve Hadis ilimlerini, ibadet bilgilerini öğrenmesi için onları eğitmek zorundadır. Bu dini bir görevdir. Allah’ın Resülü Hz. Muhammed Mustafa bu konu da şöyle buyurmaktadır.

وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : « كُتُّم رَاعٍ ، وَكُتُّم مَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ : الإِمَامُ رَاعٍ وَمَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَمَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالْمَرَأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْؤُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا ، وَالْخَادِمُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَمَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ . ، وَكُتُّم رَاعٍ وَمَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ » متفقٌ عليه

“Hepiniz çobansınız; hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Devlet reisi de bir çobandır ve sürüsünden sorumludur. Erkek, ailesinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Kadın, kocasının evinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Hizmetkâr, efendisinin malının çobanıdır; o da sürüsünden sorumludur. Netice itibariyle hepiniz çobansınız ve güttüğünüz sürüden sorumlusunuz.” (Buhârî, *Cuma* Hadis No: 11, *İstikraz*. Hadis No: 20, *Itk*. Hadis No: 17-19, *Vesâyâ* Hadis No: 9, *Nikâh* Hadis No: 81- 90, Ahkâm 1; Müslim, *İmaret*. Hadis No:20. Ayrıca Bkz: Ebû Davud, *İmaret*. Hadis No:1-13; Tirmizî, *Cihad*. Hadis No: 27.)

İslam tarihinde birçok kölenin, imam, Müezzin, Alim, Kadı, Komutan, ordu komutanı olduklarını altın harfler ile yazmaktadırlar. Biz konuyu uzatmadan sadece özet olarak anlatıyoruz.

Köle ve cariyelerin azat edilmesi için yüzlerce emir ve tavsiye bulunmaktadır. Ayrıca yapılan hatalara karşılık kefaret olarak bir köle azat edilmesi ile ilgili emirler de pek çoktur. Biz sözü uzatmamak adına bu konulara girmek istemiyoruz. Sadece teberruken bir tanesini zikredelim.

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: أَيُّمَا رَجُلٍ أَعْتَقَ امْرَأً مُسْلِمًا، اسْتَنْقَذَ اللَّهُ تَعَالَى بِكُلِّ عَضْوٍ مِنْهُ عَضْوًا مِنَ النَّارِ زَادَ فِي رِوَايَةِ أُخْرَى: «حَتَّى فَرَجَهُ بِفَرْجِهِ» Hz. Ebu Hüreyre (r.a) anlatıyor: “Resulüllah (s.a.v) buyurdular ki: *“Kim bir Müslüman erkeği azad ederse, onun her bir*

uzvuna mukabil, bunun bir uzvunu Allah ateşten azad eder.” Bir diğer rivayette şu ziyade var: *“hatta fercine (cinsel organına) mukabil fercini”* (Buhârî, *Itk*. Hadis No:1; Müslim, *Itk* Hadis No:24, 1509; Tirmizî, *Nüzûr* Hadis No:19, 1547.)

İşte İslam’ın köleliğe getirdiği çözüm budur. Köle ya da esir ismi her ne olursa olsun, bu insanı sosyal hayata dahil etmek, onun özgürlüklerini olduğunca geniş tutmak, onu bir aile bireyi haline getirmek ve kısaca onu topluma yeniden dahil etmektir.

Tarihin sayfaları ehli vicdan herkese açıktır. İslami olmayan toplumların esir ve kölelere olan muamelesi ile İslami olan toplumların köle ve esirlere olan muamelesi ortadadır. Allah’ın resulüne ilk önce köleler, cariyeler esirler, garibanlar, fakirler, işçiler ve kimsesizler iman etmiştir. Bunlar İslam sayesinde vali, komutan ve liderler oldular. Şayet İslam ve Müslümanlar kölelere kötü davransaydı, ilk önce onlar İslam’a inanırlar mıydı?

Ama emperyalist kölelere, esirlere garibanlara kötü davrandılar. Onları ezdiler, sömürdüler. Onları hor görüp aşağıladılar. Bugün de müşrik Hristiyan dünyası ve onlarla beraber olan Siyonist Yahudiler milletleri köleleştirip onları sömürmektedir. Onların yeraltı ve yerüstü zenginliklerini talan etmektedirler. Sonra da utanmadan çıkıp insan haklarından, özgürlükten ve eşitlikten dem vuruyorlar.

1. Kur’an’da Kölelik ve Cariyelik

Kur’an’da köleliği incelemeye önce tarihte köleliğin durumunu kısaca bilmek yerinde olacaktır.

Köleliğin tarihi çok eskilere dayanır. Eski Mısır ve Yakın Doğuda savaş esiri kölelerle, komşu kabile veya kavimlerden kaçırılan insanlar, babaları veya başka yakınları tarafından köle diye satılan çocuklar ve borçlarına veya işledikleri bazı suçlara karşılık köleleştirilen insanlar tarih boyunca var olmuştur. (İnternet, *Kavramlar Ansiklopedisi, Köle/Kölelik Md.*)

Tevrat’ta kölelik ile ilgili hükümlere rastlanmaktadır. Örneğin, kişinin borcuna karşılık kendisini köle olarak satması, (Kitab-ı Mukaddes (Eski ve Yeni Ahit II), 1953, *Levililer*, 35/39.) alacaklıların, mal bırakmadan ölen borçlunun çocuklarını köle edinebilmesi, (Kitab-ı Mukaddes, 1953, II. *Krallar*, 4/1-7.) bir kimsenin kendi öz kızını satabilmesi (Kitab-ı Mukaddes, 1953, II. *Krallar*, 4/1-7; İnternet, *Kavramlar Ansiklopedisi, Köle/Kölelik Md.*) gibi hükümlere rastlanılmaktadır. Tevrat’ta köle azadı ile ilgili bir hüküm yer almamaktadır. Ancak efendisi tarafından gözü kör edilen veya dişi kırılan ve Yahudi olmayan kölenin hürriyetine kavuşacağından söz edilir. (Kitab-ı Mukaddes, 1953, *Çıkış*, 21/26.) İncil’de ise köle azad edilmesinden söz edilmez. Kiliseler, köleliği tarihî bir olay olarak kabul etmişlerdir. (İnternet, *Kavramlar Ansiklopedisi, Köle/Kölelik Md.*)

Tarihte dinlerin yanısıra beşerî hukuk da hatta filozoflar da kölelik kurumunu kabul etmişlerdi. Meselâ Aristo’ya göre, bazı insanlar, kölelik için yaratılmışlardır. Onlar, insanın hizmetinde olan araç/gereç gibidirler. Kölelerin araç/gereçten farkları, sadece canlı olmalarıdır. (İnternet, *Kavramlar Ansiklopedisi, Köle/Kölelik Md.*) Aristo’nun hocası Eflatun’a göre de köleler, vatandaşlık haklarından mahrum edilirler. Onlar, efendilerine itaat etmek zorundadırlar.

Efendisine isyan edip kaçan bir köle, devlet tarafından yakalanır ve cezalandırılması için efendisine teslim edilir. (İnternet, *Kavramlar Ansiklopedisi, Köle/Kölelik Md.*)

Eski Yunan ve Roma'da köleliğin başlıca kaynaklarını savaş esirleri ile korsanlık vb. yollarla kaçırılan veya yabancı ülkelerden getirilen insanlar ve kölelerden doğmuş olan çocuklar oluşturuyordu. Roma döneminde de kölelik vardı ve Roma hukukunda, İus Gentium'a göre kölelerin hiçbir değeri yoktu. Başlangıçta azad edilmeleri de yasaklanmıştı. Sonraları köle azadına imkân sağlanmıştır. (İnternet, *Kavramlar Ansiklopedisi, Köle/Kölelik Md.*) Önceleri, borçlunun borcuna karşılık alacaklısına köle olma kuralı ile terkedilmiş çocukları büyütüp yetiştirenlerin elinde köle sayılması uygulaması söz konusu iken, bu kaynak sonradan yasaklanmıştır. Bu dönemde kölelerin yaşam şartları son derece elverişsizdir. (İnternet, *Kavramlar Ansiklopedisi, Köle/Kölelik Md.*) Bu durumun zaman zaman büyük sosyal buhranlara yol açtığı tarihi veriler ile sabittir. Roma hukukunda belirli bir dönemde kölelerin evlenme hakkı yoktu. Ancak köle ve cariyelerin kendi aralarında cinsel hayat yaşamalarına göz yumuluyordu. (İnternet, *Kavramlar Ansiklopedisi, Köle/Kölelik Md.*)

Orhun Yazıtlarında da kölelikten bahsedilmektedir. Orhun yazıtlarında, Göktürklerin Çin tarafından uğradıkları yıkım ve zulümlerden bahsedilirken, çocuklarının köle, genç kızlarının cariyeye yapıldıkları dile getirilir. Orhun yazıtlarında bu durum şöyle geçer. "**Tabgaç budunka beglik urı oğlu kul boldı, silik kız oğlu küng boldı.**" (Çin ulusana beylik erkek çocuğu köle oldu, el değmemiş kız çocuğu câriye oldu)." (İnternet, *Kavramlar Ansiklopedisi, Köle/Kölelik Md.*)

Kur'an'ın nazil olduğu Arap Yarımadasında ve Hicaz yöresinde de kölelik uygulaması bir hayli fazla idi. Bunların büyük çoğunluğunu Afrikalı siyahiler oluşturmaktaydı. Nitekim Hz. Peygamber'in (s.a.v) müezzini olan Bilâl-ı Habeşî de (r.a) da bunlardan birisi idi.

Bu kölelerin kaynağı tam olarak bilinmemekle birlikte, eski Yunan ve Roma'daki köle kaynağına benzemektedir. Bunlar, ya ele geçirilenler tarafından satılmış ve el değiştire değiştire Mekke'ye kadar getirilmiş esirler veya kıtlıklar yüzünden aileleri tarafından satılmış çocuklardı. (İnternet, *Kavramlar Ansiklopedisi, Köle/Kölelik Md.*)

Arap Yarımadasına başka beldelerden getirilen köleler de vardı. Örneğin Rum diyarından getirilen Rum kökenli köleler. İkrime bin Ebi Cehil'in kölesi ile Erzaka Bin Ukbe es-Sakafî ve Süheyb-i Rûmî (r.a) gibi şahsiyetler, Rum kökenli kölelerdi. Ancak Süheyb, kendisinin aslen Arap olduğunu ve bir savaş sonucu Rumlara esir düştüğünü söylemiştir. (*Hayatü's-Sahabe, es-Süheybî Rumî (r.a)*; İnternet, *Kavramlar Ansiklopedisi, Köle/Kölelik Md.*)

Selman-ı Fârisî (r.a), İranlı idi. Kaçırılarak Yahudilere satılmış, Müslüman olmak için Medine'ye kadar gelmişti. Hz. Peygamber hürriyetine kavuşması için Selman'a para yardımında bulunmuştur. Hz. Peygamber'in sonradan azad edip evlâtlık edindiği Zeyd bin Harise (r.a.) ise Arap kölelerden idi. (İbn Sa'd 4/75; İbnü'l-Esir, 2/417; İbn Hacer el-Askalanî, 2/62; İnternet, *Kavramlar Ansiklopedisi, Köle/Kölelik Md.*)

Tüm bu tarihi veriler gösteriyor ki, kölelik tarih boyunca vardı. İslam'ın icat edip çıkardığı bir şey değildir. Savaşların, zulüm ve zorbalığın olduğu ve para hırsının olduğu her yerde kölelikte olacaktır. İsmi savaş esiri veya köle olsun her zaman var olmuştur. Var olmaya devam edecektir. İşte Kur'an insanoğlunun hayatında var olan bu gibi olaylara en iyi çözümü getirmiştir. Biz bunu dile getirmeye çalışacağız.

1.1. Kölelik

Kölelik Kur'an'da **عبد** veya **رقب** olarak varid olmuştur. (**عبد** için Bkz: 2/178, 2/221....**رقب** için Bkz: 2/177, 4/91-92, 5/89, 9/60, 58/3, 90/13....) Cariyelik ise **امة** olarak varid olmuştur. (**امة** için Bkz: 2/221, 4/25, 4/36, 16/71, 23/6, 24/32-33, 70/30, 90/13....) **عبد** (Köle) İslam şeriatına göre alınıp satılması caiz olan insan demektir. (el-İsfehânî, 2009., **عبد** Md, 542-543; İbn Manzur, 1994. **عبد** Md, 4/364-367.) **عبد** (Köle/kulluk) Kur'an'da üç vecih ile varid olmuştur. (el-İsfehânî, 1994, **عبد** Md, 542-543.)

1) Şer'i hüküm ile olan kölelik/kulluk: Bu alınıp satılması caiz olan insan için varid olmuştur. (Bu çeşit kölelik/kulluk için Bkz: 2/178, 4/36....)

2) İcadî (zoraki) kulluk/kölelik: Bu çeşit kulluk sadece Allah'a olan kulluk ve köleliktir. (Bu çeşit kölelik/kulluk için Bkz: 19/93. **“Göklerdeki ve yerdeki herkes Rahman'a kul olarak gelecektir.”**)

3) Hizmet ve ibadet ile olan kölelik/kulluk: Bu çeşit kulluk iki kısma ayrılır. (el-İsfehânî, 1994, **عبد** Md, 542-543.)

a) Sadece Allah için olan kölelik/kulluk. (Bu çeşit kölelik/kulluk için Bkz: 3/79, 15/40, 15/42, 17/3, 18/71, 18/65, 19/61, 25/63, 38/41, 44/23.).

b) Dünya ve dünyalıklar için olan kölelik/kulluk: Bu çeşit köle/kulluk Hadis-i Şerifte varid olmuştur. **تعمس عبد الدرهم، تعمس عبد الدينار** “Helak oldu dirhem kulu, helak oldu Dinar kulu” (Buhârî, 1422/2001. **Kitabür-Rikak**, 7/175.)

Kur'an'da kölelik **رقب** lafzı ile de varid olmuştur. (**رقب** için Bkz: 2/177, 4/91-92, 5/89, 9/60, 58/3, 90/13....) **رقب** boyun uzvunun adıdır. Köleler için kullanılır oldu. Bu şekilde yaygınlaştı. (el-İsfehânî, 2009, **رقب** RKB Md, s. 361-362.) Taşıma faaliyetinden dolayı baş ve sırt anlamında da kullanılır. (el-İsfehânî, 2009, **رقب** RKB Md, s. 361-362.) Nitekim İbni Manzûr, seferde ağır yük taşıyan binit olarak açıklamıştır. (el-İsfehânî, 2009, **رقب** RKB Md, s. 361-362.) Bu lafız Kur'an'da köleler için varid olmuştur. (**رقب** için Bkz: 2/177, 4/91-92, 5/89, 9/60, 58/3, 90/13....)

Kur'an'da Cariyelik ise **امة** olarak varid olmuştur. (**امة** için Bkz:2/221, 4/25, 4/36, 16/71, 23/6, 24/32-33, 70/30, 90/13....) **امة** (cariye) bayan olan köledir. (Ebû Hayyân, 2010. 2/221 Hk. 2/174.) Cariye, Müslümanların giriştikleri cihat sırasında esir edilen veyahut para ile satın alınan kadın ve kızlardır. Başkasının mülkü olan köle kadın. (Bilmen, 1999. 3/344.) “Cariye” sözcüğü denizin üzerinde akıp giden gemiye denir. (Cariyye (Gemi) için Bkz: 69/11.) Cariyeler de efendilerinin emir ve hizmetleri çerçevesinde hareket etmeleri sebebiyle bu ismi almışlardır. (Bilmen, 1999. 3/344.)

Bu kavram tanımlamalarından sonra köleliğin Kur'an'da nasıl varid olduğuna bir bakalım.

Kur'an, köle ve cariyelerin de insan olduğunu bunlara iyi davranılması gerektiğini, bunların da diğer insanlar gibi bazı haklara sahip olduklarını dile getirmiştir. Kur'an'a köle ve cariyelere tanınan bazı hakları şöyle sıralaya biliriz.

1.1.1. Kölenin Can Güvenliği Teminat Altına Alınmıştır

Kur'an'da kölelerin de diğer insanlar gibi can güvenliğine sahip oldukları emredilmiştir. Hür insanlar için getirilen can güvenliği köleler için de getirilmiştir. Hem de aynı ayette zikredilerek adeta bu konuda eşit oldukları hatırlatılmıştır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنثَىٰ بِالْأُنثَىٰ فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعَ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءَ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنْ اعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ *“Ey iman edenler! Size öldürülenler hakkında kısas farz kılındı. Hüre karşılık hür, köleye karşılık köle, kadına karşılık kadın kısas edilir. Ancak öldüren kimse, kardeşi (öldürülenin vârisi, velisi) tarafından affedilirse, aklın ve dinin gereklerine uygun yol izlemek ve güzellikle diyet ödemek gerekir. Bu, Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir. Bundan sonra tecavüzde bulunana elem dolu bir azap vardır.”* (el-Bakara, 2/178.)

Bu kısas ayetidir. Bu ayette köle varid olmuştur. Bu ayeti almamızın sebebi kölenin can güvenliği meselesidir. Bu ayette kölenin can güvenliği teminat altına alınmıştır.

et-Tâberî bu ayeti tefsir ederken şunları dile getirmektedir. “Ayette, hür bir insanın karşılığında yine hür bir insanın, kadının karşılığında kadının kısas yapılacağı beyan ediliyor. Buradan, kadının karşılığında erkeğin, kölenin karşılığında ise hür'ün kısas yapılamayacağı sonucu çıkmaz mı?” diye sorulacak olursa, cevaben deriz ki: “Biz, köleye karşı hür'ü, kadına karşı erkeği, şu ayetin genel ifadesine dayanarak ve Resulullah'ın, (s.a.v) Müslümanların kanlarının eşit olduklarını beyan etmesini göz önünde bulundurularak kısas yaparız.” (et-Taberî, 1412/1992. 2/178 Hk. 1/407-413)

Ayette buyuruluyor ki:

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيهِ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا

“Haklı bir sebep olmadıkça, Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın. Kim haksız yere öldürülürse, biz onun velisine yetki vermişizdir. Ancak o da (kısas yoluyla) öldürmede meşru ölçüleri aşmasın. Çünkü kendisine yardım edilmiştir.” (el-İsrâ, 17/33.)

Resulullah efendimiz (s.a.v) de hadis-i şerifinde buyuruyor ki: *“Müslümanların kanı eşittir.”* (Ebû Davud, 1369/1950. *Kitabü'l-Cihad*. Bab: 147. Hadis No: 2751; en-Nesâî, 1930. *Kitabü'l-Kasam*. Bab: 10, 13; et-Taberî, 2/178 Hk. 1/407-413, naklen.)

Görüldüğü gibi kölelerinde kanının dökülmesi Kur'an'a göre haram kılınmıştır. Kısas hükmü onlar içinde gelmiştir. Bu ayet ile kölelerin can güvenliği teminat altına alınmıştır. Kölenin kanı da hür olan insanların kanı gibi sayılmıştır. Müslümanların kanları eşit sayılmıştır.

1.1.2. Kölelere Evlenme Hakkı verilmiştir.

Beşerî düzenler köleleri esirleri esir kamplarında, zindanlarda ve hapishanelerde sosyal hayattan koparıp, bütün insani haklardan mahrum ederken Kur'an köle ve esirlere evlenme hakkı vermektedir. Hatta Müslüman olan bir köleyi müşrik olan bir hür'e tercih etmektedir.

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّىٰ يُؤْمِنَ وَلَا أُمَّةً مُّؤْمِنَةً خَيْرٌ مِنْ مُّشْرِكَةٍ وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُّشْرِكٍ وَلَا أَعْبَادٌ أَوْلِيَاكُمْ أُولَئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُوا إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ *“İman etmedikleri sürece Allah'a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin. Allah'a ortak koşan kadın hoşunuza gitse de, Mü'min bir cariye Allah'a ortak koşan bir kadından daha hayırlıdır. İman etmedikleri sürece Allah'a ortak koşan erkeklerle, kadınlarınızı evlendirmeyin. Allah'a ortak koşan hür erkek hoşunuza gitse de iman eden bir köle, Allah'a ortak koşan bir erkekten daha hayırlıdır. Onlar ateşe çağırırlar, Allah ise izniyle, cennete ve bağışlanmaya çağırır. O, insanlara ayetlerini açıklar ki, öğüt alıp düşünsünler.”* (el-Bakara, 2/221.)

ez-Zemâşerî bu ayeti yorumlarken “bu ayette bütün insanların eşit olduğunu, köle hür herkesin Allah'ın köle ve cariyeleri olduğunu” (ez-Zemâşerî, 2009. 2/221 Hk. 1/129.) dile getirmektedir.

en-Nesefî bu ayetin tefsirinde şunları dile getirmektedir. “Müşrik bir kadın hoşunuza, gitse de ister onu sevmiş olun ister bir başka yönden olsun, iman etmiş bir cariye (köle kadın) kesinlikle ondan daha, hayırlıdır. İman etmedikleri sürece müşrik erkeklerle de Müslüman kızlarınızı evlendirmeyin. Nitekim Zeccâc da bunu söylemiştir.

Camî'1-Ulûm diye bilinen Şeyh Nuruddin Ebu Hasan Ali b. Hüseyin b. Ali el-Bakûlî (ö.543/1148) ise diyor ki: Burada iki mefulden biri hazfedilmiştir. Bunun takdiri ise şöyledir: “Kızlarınızı müşrik erkeklerle evlendirmeyin.” (en-Nesefî, 2009. 2/221 Hk. 2/39-40.)

“Müşrik bir erkek hoşunuza gitse de iman etmiş bir köle elbette ondan daha hayırlıdır.” Daha sonra yüce Allah hangi sebepten dolayı böyle bir evliliğin olamayacağını şöyle açıklıyor: “Çünkü -kadın olsun, erkek olsun- müşrikler amelleri itibariyle onları cehennem ateşine *“küfre ve inkâra davet ederler.”* Çünkü işi cehennem ehlinin ameli olan küfrü işlemektir. Bu nedenle bir hak olarak bunların dost edinilmemeleri, bunlarla akrabalık ilişkilerinin kurulmaması ve onlara velayet yetkisinin verilmemesidir.” (en-Nesefî, 2009. 2/221 Hk. 2/39-40.)

Görüldüğü gibi köle ve cariyelere evlilik hakkı tanınarak, onlar müşrik olan hür'lere tercih edilmiştir. İşte en büyük insan hakkı budur.

1.1.3. Velilerinin İzni ile Evlenme ve Mehir Hakkı

Bu hüküm ile cariyelerin ehline ve ailesine itibar ve değer kazandırılmaktadır. Onlara toplum içerisinde önemli bir konuma getirmektedir.

وَمَنْ لَّمْ يَسْتِطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمَنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ قَتَبَاتٍ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَأَتَوْهُنَّ أَجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرِ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ فَإِذَا

أُحْصِنَ فَإِنْ آتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَأَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Sizden kimin, hür Mü'min kadınlarla evlenmeye gücü yetmezse sahip olduğunuz Mü'min genç kızlarınızdan (cariyelerinizden) alsın. Allah, sizin imanınızı daha iyi bilir. Hepiniz birbirinizdensiniz. Öyle ise iffetli yaşamaları, zina etmemeleri ve gizli dost tutmamaları hâlinde, sahiplerinin izniyle onlarla evlenin, Mehirlerinizi de güzelce verin. Evlendikten sonra bir fuhuş yaparlarsa, onlara hür kadınların cezasının yarısı uygulanır. Bu (cariye ile evlenme izni), içinizden günaha düşmekten korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (en-Nisa, 4/35.)

Bu ayeti kerimede ise Allah (c.c) Cariyeler ile ehillerinin izni ile evlenilmesini emretmektedir. Normal bir evlilik gibidir. Bir Müslüman evlendiği zaman, kızın ehlinin iznini alır ve öyle evlenir. Normal bir hür kadın ile köle ya da cariye olan kişilerin evlilikleri aynı olmaktadır. İşte insana verilen gerçek değer budur. İşte en güzel insani çözüm budur.

“Ayete-i kerimede sadece cariyeleriniz dememektedir. **“Mü'min olan cariyeleriniz”** diye buyrulmaktadır. Bu ifade onların din kardeşlerimiz olduklarına işaret edilmiştir. Bunlara, değerli ve şerefli kadınlar gibi muamele edin. Sonra Kur'an-ı Kerim, bu kadınlarla evlenmemizi teşvik etmektedir: **“Allah sizin imanınızı daha iyi bilir. Birbirinizdensiniz, aynı soydansınız”** Siz ey Mü'minler! Birbirinize daha yakınsınız. Cariyelerle evlenmeyi ayıp saymanız uygun değildir. Çünkü önemli olan, imandır. Bunu en iyi bilen Allah'tır. Öyle cariyeler vardır ki, bin tane hür kadından daha iyidir. **“Şüphesiz Allah katında en iyiniz, takvası en ziyade olanınızdır.”** (el-Hucûrât, 49/12; el-Hicâzî, 1/420-422.)

Bu ayeti kerimede cariyelere evlenme hakkı, ehillerinden izin isteme ve evliliklerde Mehir hakkı verilmiştir. Aynen normal hür olan kadınlara verilen bütün haklar ona da verilmiştir.

Ayrıca Allah (c.c) Kur'an'ı Kerimde işlenen suçlara ceza olarak köle azat etmeyi emretmiştir. Bu sayede kölelerin özgürlüklerine kavuşturulması sağlanmıştır.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَاً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَاً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَّةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَدَّقُوا فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَّةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا

“Bir Mü'minin bir Mü'mini öldürmesi olacak şey değildir. Ancak yanlışlıkla olması başka. Kim bir Mü'mini yanlışlıkla öldürürse, bir Mü'min köleyi azad etmesi ve bağışlamadıkları sürece ailesine diyet ödemesi gerekir. (Öldürülen kimse) Mü'min olur ve düşmanınız olan bir topluluktan bulunursa, Mü'min bir köle azad etmek gerekir. Eğer sizinle kendileri arasında antlaşma bulunan bir topluluktan ise ailesine verilecek bir diyet ve Mü'min bir köle azad etmek gerekir. Bunlara imkân bulamayanın, Allah tarafından tövbesinin kabulü için iki ay ard arda oruç tutması gerekir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (en-Nisa, 4/92.)

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“Allah, boş bulunarak ettiğiniz yeminlerle sizi sorumlu tutmaz. Ama bile bile yaptığınız yeminlerle sizi sorumlu tutar. Bu durumda yeminin kefareti, ailenize yedirdiğinizin orta hâllisinden on yoksulu doyurmak yahut onları giydirmek ya da bir köle azat etmektir. Kim (bu imkânı) bulamazsa, onun kefareti üç gün oruç tutmaktır. İşte yemin ettiğiniz vakit yeminlerinizin kefareti budur. Yeminlerinizi tutun. Allah, size ayetlerini işte böyle açıklıyor ki şükredesiniz.” (el-Maide, 5/89.)

وَالَّذِينَ يَظَاهَرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا ذَلِكَ تَوْعظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ
“Kadınlarından zihar yaparak ayrılıp sonra da söylediklerinden dönecek olanlar, eşleriyle birbirlerine dokunmadan önce, bir köle azat etmelidirler. İşte bu hüküm ile size öğüt veriliyor. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.” (el-Mücadele, 58/3.)

1.1.4. Kölelere Mal edinme hakkı verilmiştir.

Ayrıca Kur'an-ı Kerimde kölelerin özgürlüklerine kavuşmaları için onlara sadaka ve zekât verilmesini emretmiştir. Bu sayede kölelerin özgürlüklerine daha erken kavuşmaları sağlanmıştır.

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّنَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

“İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmeniz(den ibaret) değildir. Asıl iyilik, Allah'a, ahiret gününe, meleklere, kitap ve peygamberlere iman edenlerin; mala olan sevgilerine rağmen, onu yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, (ihtiyacından dolayı) isteyene ve (özgürlükleri için) kölelere verenlerin; namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, antlaşma yaptıklarında sözlerini yerine getirenlerin ve zorda, hastalıkta ve savaşın kızıdığı zamanlarda (direnip) sabredenlerin tutum ve davranışlarıdır. İşte bunlar, doğru olanlardır. İşte bunlar, Allah'a karşı gelmekten sakınanların ta kendileridir.” (el-Bakara, 2/177.)

en-Neseî ayeti kerimede varid olan Rikab ifadesini şu şekilde izah etmektedir. “Fir-rikab, Boyunduruk altında bulunanlar, köleler. Bunlar efendileriyle özgürlüklerine kavuşmak için, antlaşma ya da sözleşme yapan kölelerdir. (İbni Kesir, Tsz, 2/177 Hk. 1/228.) Bunlara “Mükâteb” adı verilir. Bunlara da gereken yardımın yapılması gerekir. Bu sayede özgürlüklerini kazanabilsinler ve boyunduruk altından çıkıp kurtulabilsinler. Ya da esaret altında bulunanlara yardım ederek onların kurtulmasını ve özgürlüklerini kazanmalarını sağlamaktır.” (en- Neseî, 2009. 2/177 Hk. 1/512-513.)

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

“Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (et-Tevbe, 9/60.)

“Zekâtın prensip olarak devlet eliyle toplatılıp dağıtılmasını öngören Kur'an'ın (Bkz:9/103), devlet bütçesinden kölelerin özgürlüklerine kavuşması için ayrılmasını istemesi büyük bir devrimdir. Kur'an'ın nazil olduğu dönemde kölelik, toplumda derin köklere sahip tir sosyal gerçek olarak zaten vardı. (Karaman Vd, 20019. 3/56-60.) Bu da Allah (c.c)'nun köleliğin bir an önce kaldırılması yönünde ortaya koyduğu tavrı açıkça ortaya koymaktadır.” (Karaman Vd, 20019. 3/56-60.)

1. 2. Cariyelik

Cariye kelime olarak, denizde akıp giden gemi (el-İsfehânî, 2009, C-R-Y Md. s. 75; İbn Manzur, C-R-Y Md. 3/246.) Müslümanların giriştikleri cihat sırasında esir edilen ya da para ile satın alınan kadın ve kızlar, başkasının mülkü olan köle kadın (Bilmen, 3/344.) gibi anlamlara gelmektedir.

Cariyeliğin kaynağı, savaş esiri kadınlardır. Savaş sonrasında tıpkı erkek esirler hakkında olduğu gibi kadın esirler de ya karşılıksız olarak ya da fidye karşılığı serbest bırakılırlar veya köle olarak gazilere dağıtılırlar. (Bilmen, 3/344.)

İslâm hukukunda cariyeler diğer kadınlardan farklı bir statüye tabidirler. Efendileri nafakalarını ödemek ve iffetlerini korumak mecburiyetindedirler. Onlara iyi davranılması da Kur'an'da emredilmektedir. (en-Nisa, 4/36). “Efendileri, yediklerinden onlara yedirir, giydiklerinden giydirirler. Azat edilmeleri söz konusu edilmemiş olan cariyeler alınıp satılabilirler. Ancak azat edilmeleri efendilerinin ölümüne bağlı olanlar, azat edilmeleri karşılığında kendilerinden bir bedel talep edilmiş olanlar ya da efendilerinden çocuk getirmiş olup “Ümmü Veled” statüsünü kazanmış olanlar alınıp satılamazlar.” (Bilmen, 3/344.)

İslâm gerek kölelerin gerek cariyelerin hürriyetlerine kavuşturulmaları konusunda da teşvikte bulunmuştur. Ayrıca birçok suça kefarete olarak köle azad edilmelerini öngörerek hürriyetlerine kavuşmaları için gerekli yolları çoğaltmıştır. Cariyelik ve kölelik, İslâm adına Müslüman olmayan toplumlarla yapılan savaşların ortaya çıkardığı bir şeydir.

Allah (c.c) insanoğlunun hayatında var olabilecek konulara en iyi çözümü getirmiştir. Cariyelere de köleler gibi bütün insani haklar verilmiştir. Cariyelerin evlenmesine imkân tanınmış, yuva kurmaları sağlanmıştır. Normal hür insanlar gibi çocuk sahibi olmaları sağlanarak, toplumun birer bireyi haline getirilmiştir. Cariyeler toplumdaki dışlanmamış, esir kamplarına veya ceza evlerine tıkmamışlardır.

Cariyeler Kur'an'da “Emet olarak isimlendirilmişlerdir.” Konu ile ilgili olarak kölelik başlığı altında cariyelik konusu da işlendiği için biz bu başlığı uzatmayacağız.

SONUÇ

Kölelik ve cariyelikte hayatın bir gerçeğidir. Savaşlar da hayatın bir gerçeğidir. Bu nedenle Allah (c.c) savaş ve kölelik hakkında da emir ve hükümlerini bildirmiştir. (Savaş için Bkz: 2/191, 4/89-91 ve diğer kıtal ayetleri. Kölelik için Bkz: 2/178, 2/221, 4/25, 4/36, 16/71, 23/6, 24/32-33, 70/30, 90/13....) İnsanlık için en iyi, en mükemmel ve en şahane çözümü getirmiştir.

Beşerî sistemler savaşlarda yakaladıkları karşı tarafın insanlarını esir edip, zindanlara, esir kamplarına veya hapishanelere tıkmaktadırlar. Onları taş ocaklarında, maden ocaklarında veya en ağır işlerde çalıştırıp, onlara hiçbir hak tanımamaktadırlar. Belki köle demiyorlar ama köleliğin her türlüünü yaşatıyorlar.

Onları sosyal hayattan koparıp her türlü özgürlüklerini ellerinden alıyorlar. En iyi koşullara sahip olan zindanlarda onları ailelerinden, toplumdan ve sosyal hayattan koparıyorlar. Onların evlenme, iletişim ve seyahat özgürlüklerini ellerinden alıyorlar veya kısıtlıyorlar.

Kötü olan sistemler ise onlara her türlü eziyet, hakaret ve işkenceleri de yapıyorlar. Onların dini inançlarını yaşamalarına da izin vermiyorlar. Sonra da utanmadan çıkıp insan haklarından, özgürlükten ve eşitlikten dem vuruyorlar.

İnsanlığın hidayet rehberi olan Kur'an bu esirlik olayına en iyi çözümü getirmiştir. Savaşlarda esir düşen insanları, savaş gazisi olan bir Müslümana verilmesini emretmiştir. Bu sayede esir olan insan topluma kazandırılmış olacaktır. Toplumun içinde olacak, iletişim, seyahat ve evlenme haklarından mahrum olmayacaktır. Onun da bir ailesi, bir evi ve çocukları olacaktır. Çarşıdan, camiden, toplumdan ve sosyal hayattan kopmayacaktır.

Allah (c.c) elçisi ve resulü olan Hz. Muhammed (s.a.v) aracılığı ile esirlere nasıl davranılması gerektiğini de emretmiştir. Konu ile ilgili ayet ve Hadisleri yukarı da zikretmiştik.

Esirler Müslümanların kardeşi, yakınları ve Allah'ın emanetidirler. Allah (c.c)'u Müslümanlara yediklerinden esirlere yedirmelerini, içtiklerinden içirmelerini ve giydiklerinden giydirmelerini emretmiştir. Onlara ağır işler yaptırmamalarını yaptırdıkları halde onlara yardım etmeyi emretmiştir. Bu şekilde olan bir kölenin bir aile bireyinden bir farkı kalmaz. Ailenin bir bireyi olur. Çünkü bizler çocuklarımıza yediğimizden yedirir giydiğimizden giydirir ve onlara ağır iş yaptırmayız.

Köle ve cariyeler hastalandığında da Mü'min ve Müslüman olan efendisi, onu tedavi edip tedavi masraflarını da karşılamak zorundadır.

Köle ve cariyelerin eğitimleri de Mü'min ve Müslüman olan efendisine aittir. Köle ve cariyelerin Kur'an ve Hadis ilimlerini, ibadet bilgilerini öğrenmesi için onları eğitmek zorundadır. Bu dini bir görevdir. Allah'ın Resulü Hz. Muhammed Mustafa bu konu da şöyle buyurmaktadır.

Köle ve cariyelerin azat edilmesi için yüzlerce emir ve tavsiye bulunmaktadır. Ayrıca yapılan hatalara karşılık kefarete olarak bir köle azad edilmesi ile ilgili emirler de pek çoktur.

İslam tarihinde birçok kölenin, imam, Müezzîn, Alim, Kadı, Komutan, ordu komutanı olduklarını altın harfler ile yazmaktadırlar. Biz konuyu uzatmadan sadece özet olarak anlatıyoruz.

KAYNAKÇA

Abdülbaki, Muhammed Fuat, *el-Mu'cemü'l-mufehres li elfazi'l-Kur'ani'l-Kerîm*. Lübnan: Darü'l-Ma'rife, 2012.

İmam Ahmed Bin Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî (ö. 241/855), *Müsnedi İmam Ahmed b. Hanbel mahzufül esanid ve'l-ehadisil mükerrera müretteb ala'l-ebvab*. 6 Cilt. Dimaşk (Şam): Darü'l-Kalem, 2013.

el-Alûsî, Şihabüddin Mahmud (ö. 1270/1854), *Ruhu'l-meâni fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-azîm ve's-sebi'l-mesani*. Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî. 1408.

Ateş, Süleyman, *Kur'an Ansiklopedisi*, (İstanbul: Küba Yayınları), Tsz.

el-Beğavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' el-Begavî (ö. 516/1122), *Tefsirü'l-Beğavî Meâlimü't-tenzîl tercümesi*. Tahkik ve Tahric: Muhammed Abdullah en-Nemir, Dr. Osman Cuma Dümeyriyye, Süleyman Müsellem el-Harraş. Mütercimler: A. Alpaslan Tuncer, Nurgül Özdemir, Ayşegül Özdemir, İstanbul: Karınca ve Polen yayınları, 2016.

el-Beydâvî, Nâsırüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî (ö. 685/1286) *Tefsirü'l-Beydâvî Envarü't-tenzil ve esrarü't-te'vil*. Mısır: Şirketu Mektebe ve Matbaati Mustafa el-Babî el-Hâlebî, 1955.

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuku İslamiyye ve Istilahatı Fıkhiyye Kamusu*, (İstanbul: Bilmen Yayınları), 1999.

el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî (ö. 256/870), *el-Câmi'u's-sahîh*. nşr. Muhammed Zübeyr b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Daru tavki'n-necât. 2. Basım, 1422/2001.

el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî (ö. 256/870), *Sahih-i Buhari Tercüme ve Şerhi*. (11 Cilt). 2. Baskı. Çevirmen: Kolektif. İstanbul: Sağlam Yayınevi, 2011.

ed-Derveze, İzzet, *et-Tefsirü'l-Hadis Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri*, (İstanbul: Ekin Yayınları), 1998.

Altuntaş Halil vd. *Kur'an-ı Kerîm Meâli*, Haz, Komisyon, Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları), 2006.

Karaman Hayrettin Vd, *Kur'an Yolu Meâli*, Haz, Komisyon, Hayrettin Karaman-Mustafa Çağrıncı-İbrahim Kâfi Dönmez-Sadettin Gümüş, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları), 2014.

Ebû Davud Süleyman b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (ö. 275/889), *Sünen-i Ebi Davud ve Tercümesi*. Terc. İbrahim Koçaşlı. İstanbul: Erkam Yayınları, Tsz.

Ebû Davud, Süleyman b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (ö. 275/889), *Sünen-İ Ebu Davud*. Kahire: Şirketu Mektebe ve Matbaati Mustafa el-Babî el-Hâlebî, 1369/1950.

ed-Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî (ö. 255/869). *Es-Sünen, Sünen-i Dârimî (ya da el-Câmi 'u's-sahîh veya el-Müsned olarak bilinir) tercümesi*. Tercüme Eden: Abdullah Aydın. İstanbul: Madve Yayınları, Tsz.

Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî (ö. 745/1344), *et-Tefsirü'l-bahrü'l-muhît*. Lübnan: Darü'l-Kütubi'l-İlmiyye, 2010.

Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*. Sadeleştirilenler. İsmail Karaçam, Emin Işık, Nusrettin Bolelli, Abdullah Yücel. İstanbul: Azim Dağıtım, 2007.

Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Kur'an-ı Kerîm ve Türkçe Meali*, Tas. Enes Tahsin Bilgin, İstanbul: Bağımsız Yayıncılık, 2009.

el-Endelûsî, Ebû Ömer Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Abdirabbih b. Habîb el-Kurtubî el-Endelüsî (ö. 328/940), *el-İkdü'l-ferid*. 1. Baskı, Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, 1990.

el-Hicâzî, Muhammed Mahmud, *Furkan Tefsiri Tercümesi*. İstanbul: İlim Yayınları, 1998.

İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî (1879-1973), *et-Tahrîr ve't-tenvîr mine't-tefsîr el-ma'ruf bi tefsîr-i İbni Âşûr*. . 30 Cilt. Beyrut: el-Muessesetu Tarihü'l-Arab. 2013

İbni Kesir, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfî (ö. 774/1373), *Tefsirü'l-Kur'ani'l-azim*. Beyrut: Darü'l-Ma'rife, 1969.

İbni Kesir, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfî (ö. 774/1373), *Tefsirü'l-Kur'ani'l-Azim tercümesi*. Çevirmenler. Prof. Dr. Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner. İstanbul: Çağrı Yayınları, Tsz.

İbni Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî (ö. 273/887), *Sünenü'l-Mustafâ*. Mısır: Darü'l-Meârif, 1952.

İbn Manzur, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî (ö. 711/1311), *Lisanü'l-arab*. Beyrut: Darü'l-Fikr, 1994.

el-İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb el-İsfahânî (ö. V./XI. yüzyılın ilk çeyreği), *Müfredatu elfazi'l-Kur'an*. Thk. Safvan Adnan Davudî. Beyrut: ed-Darü's-Şamiyye, 2009.

Karaman, Hayrettin, Prof. Dr. Mustafa Çağrıçı, Prof. Dr. İbrahim Kâfi Dönmez, Prof. Dr. Sadrettin Gümüş, Kur'an *Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.

Karaman, Hayrettin, Prof. Dr. Mustafa Çağrıçı, Prof. Dr. İbrahim Kâfi Dönmez, Prof. Dr. Sadrettin Gümüş, Kur'an *Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, (Ankara: D.İ.B. Yayınları), 2007.

el-Münâvî, Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcil'ârifin b. Nûriddîn Alî el-Münâvî el-Haddâdî (ö. 1031/1622), Feyzül-kadîr şerhü'l-cami'is-sağîr min ehadisü'r-Beşîri'n-nezir, Tashih. Ahmed Abdüsselam. Beyrut: Darü'l-Kutubü'l-İlmiyye, 1972.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî (ö. 261/875), *el-Câmiü's-sahih (Sahîhu Müslim) tercümesi*. Tercüme. Mehmet Sofuoğlu. İstanbul: İrfan Yayınevi, 2014.

en-Nasîf, Ali Mansur, *et-Tac el-camiü'l-usul fi ehadisü'r-resul*, Lübnan: el-Mektebetü'l-İslamiyye, 1981.

en-Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî (ö. 303/915), *Sunenü'n-Nesâî*, Mısır: Şirketu Mektebe ve Matbaati Mustafa el-Babî el-Hâlebî, 1930.

en-Nesefî, Ebü'l-Berekât Hâfîzüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî (ö. 710/1310), Abdullah b. Ahmed, *Tefsirü'n-Nesefî, Medârikü't-tenzil ve hakaikü't-te'vil*, 4 cilt. Beyrut: Darü'n-Nefais, 2009.

en-Nesefî, Ebü'l-Berekât Hâfîzüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî (ö. 710/1310), *Tefsirü'n-Nesefî, Medârikü't-tenzil ve hakaikü't-te'vil tercümesi*. 10 cilt. Tercüme. Harun Ünal, Şerafettin Şenaslan. İstanbul: Ravza Yayınları, 2003.

er-Râzî, Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberîstânî (ö. 606/1210), *et-Tefsirü'l-kebir mefâatihü'l-ğayb tercümesi*. Tercüme Edenler: Suat Yıldırım, Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç, Sadık Doğru. 23 cilt. İstanbul: Huzur Yayınevi, 2002.

es-Sa'dî, Ebû Abdillâh Abdurrahmân b. Nâsır b. Abdillâh b. Nâsır es-Sa'dî en-Nâsîrî et-Temîmî (1889-1956), *Tefsirü'l-Kerîmü'r-Rahman fi tefsiri kelâmi'l-Mennân*. Beyrut: Muessesetü'r-Risâle, 2005.

eş-Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî (ö. 1250/1834) *Fethü'l-kadir el-cami Beyne fenneyir-r-rivayeti ve'd-dirayeti min ilmi't-tefsir*, Beyrut: Darü'l-kütubi'l-ilmîyye. 1415.

et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî (ö. 310/923), *et-Tefsirü't-Taberî Camial-beyan fi te'vili'l-Kur'an*, Beyrut: Darü'l-Kütubi'l-İlmiyye, 1412/1992.

et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî (ö. 310/923), *et-Tefsirü't-Taberî Camial-beyan fi te'vili'l-Kur'an tercümesi*. Çevirmenler. Kerim Aytekin-Hasan Karakaya. İstanbul: Hisar Yayınları, 2017.

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî (ö. 279/892), *es-Sünen*, Nşr. Kom. A. M. Şakir ve arkadaşları, Beyrut: ed-Darü'l-Kütubi'l-İlmiyye, 1937/1356.

ez-Zemâhşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî (ö. 538/1144), *el-Keşşaf an hakaikü't-tenzil ve uyuni'l-akavil fi vucuhi't-te'vil*. Lübnan: Darü'l-Ma'rife, 2009.

ez-Züheylî, Vehbe, *et-Tefsirü'l-munîr*, Beyrut: Darü'l-Fikri'l-Muasır, 2011.